

ACADEMICIANUL DIMITRIE BRÂNDZĂ – REPREZENTANT AL ELITEI ROMÂNEȘTI

Laura-Alexandra OSTAFE¹, Laurențiu-Norocel OSTAFE²

lauraostafe@yahoo.com; sf_laur@yahoo.com

ABSTRACT: The paper presents the substantial contribution made in science in general, and especially botany, by academician Dimitrie Brândză, in the knowledge of flora, but also in the discovery of unknown specimens in Romania. According to him „my main goal ... it is to draw attention especially to botanists on the interesting wealth of our still unknown flora”³.

Training of Romanian academician and scientific work that he has done, made him known in intellectual circles at home and abroad. Thus, The New York Botanical Garden collection keeps a copy of the book „Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia, 1879–1883”, written by Dimitrie Brândză.

Also, during reading the names of some personalities are outlined, who were part of the Romanian scholar circle of relationships.

KEYWORDS: Dimitrie Brândză, academician, creator, researcher, scientist, teacher.

Henri Ernest Baillon⁴, celebrul profesor de botanică pe care academicianul Dimitrie Brândză l-a avut pe timpul studiilor de la Sorbona, i-a dedicat acestuia o plantă exotică numind-o *Brandzeia filicifolia*⁵.

¹ Master în Comunicare și Comuniune eclezială în spațiul ortodox/ Universitatea București.

² Ofițer M.Ap.N., București, membru asociat al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (Divizia de Istoria Științei) din cadrul Academiei Române.

³ Dimitrie Brândză, *Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia*, București, Tipografia Academiei Române, p. VIII.

⁴ Henri Ernest Baillon (născut la 30 noiembrie 1827 Calais – decedat la 19 iulie 1895 la Paris), cetățean francez, medic și profesor de istorie naturală și botanică. Acesta a publicat numeroase lucrări. El a deținut funcția de director al *Jardin des Plantes* din Paris. În anul 1867 a primit *Legiunea de Onoare* și în anul 1894 a devenit membru în *Royal Society*.

⁵ *Brandzeia filicifolia* este un arbore foios, care trăiește în Republica Madagascar, și ajunge până la 25 m înălțime.

Datorită permanentizării unei relații de prietenie între cei doi, Henri Ernest Baillon «*a devenit un înfocat filo-român și un admirator al lui Brândză*» precizează profesorul dr. Constantin A. Dissescu⁶ în revista Universul literar, nr. 13, din data de 23 martie 1930.

Fig. nr. 1 – *Brandzeia filicifolia*⁷ (Sursa: Biblioteca Digitală a Bucureștilor)

Prin cele relatate mai sus vrem să evidențiem că, cităm din lucrarea lui Constantin A. Dissescu, «puțini oameni de știință au avut norocul să ajungă la un renume atât de mare și la o popularitate atât de necontestată, ca a domnului academician. Lupta constructivă dusă de el, i-a câștigat simpatia binemeritată a marelui public și i-a asigurat recunoștința necondiționată a cercului restrâns de specialiști».

⁶ Prof. dr. Constantin A. Dissescu (născut la 8 decembrie 1899, București – decedat la 11 octombrie 1992) a condus până în anul 1960 activitatea științifică în cadrul Institutului de Meteorologie și Hidrologie. Înainte de 1940 a predat cursuri de meteorologie la școlile de ofițeri de aviație de la Tecuci, Cotroceni și Ghencea, precum și la Secția militară de artilerie din cadrul Școlii Politehnice din București (1931–1932). În perioada 1958–1960 a fost reprezentantul României în Comisia Tehnică de Climatologie din O.M.M. și membru al Comitetului Național de Geodezie de pe lângă Academia Română (1929–1950).

⁷ La nouvelle ecole ou l'influence des travaux du prof. H. Baillon de Paris sur la botanique contemporaine, Iassy, Imprimerie D. Gheorghiu, 1874.

În acest sens, nenumărate întâmplări din viața profesorului pot evidenția calitățile sale superioare de om și bun român. Astfel, amintim doar două dintre ele:

– pe când era la Iași și lucra pentru „*Societatea de medici și naturaliști*” se spune că el a dat soluția problemei naționale a Unirii. În cadrul acestei modeste societăți s-a hotărât pentru prima oară alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, ca domn al Principatele Române;

– când regele Carol, după ce a vizitat institutul cel nou de la Cotroceni, a vrut să-l decoreze, Dimitrie Brândză i-a răspuns: «*Majestate, ceea ce ați văzut, se datorește în primul rând colaboratorilor mei iar ceea ce s-a realizat nu întrece cu nimic ceea ce aveam datorită să realizăm. Prin urmare, datorită și nici un alt merit!*»

Regele Carol⁸ i-a strâns mâna și s-a mulțumit să-i sublinieze deosebita considerație pe care acesta și-o sporea în ochii Suveranului.

Cine a fost academicianul Dimitrie Brândză?

Conform datelor biografice din lucrarea „Viața și opera doctorului D. Brândză”⁹ scrisă de Zaharia Panțu¹⁰ rezultă următoarele despre Dimitrie Brândză:

a) viața

– s-a născut la 10 octombrie 1846 (stil vechi, Calendarul Iulian, ceea ce corespunde datei de 22 octombrie 1846 pe stil nou, Calendarul Gregorian) în localitatea Bivol, județul Dorohoi¹¹, fiind fiul lui Gheorghe, paharnic, care deținea o moșie și al Ruxandrei;

– primele învățături le dobândește în casa părintească, de la un dascăl polonez, un anume Vladimir Ilansky;

⁸ Carol I al României, Principe de Hohenzollern-Sigmaringen, pe numele său complet Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen, (născut la 20 aprilie 1839, Sigmaringen – decedat la 10 octombrie 1914, Sinaia) a fost domnitorul, apoi regele României, care a condus Principatele Române și apoi România după abdicarea forțată de o lovitură de stat a lui Alexandru Ioan Cuza. Din 1867 a devenit membru de onoare al Academiei Române, iar între 1879 și 1914 a fost protector și președinte de onoare al acestei instituții.

⁹ Zaharia C. Panțu, *Viața și opera doctorului D. Brândză*, Academia Română, Memoriile secției științifice, Seria III, Tom V, integral.

¹⁰ Zaharia C. Panțu (născut la 31 iulie 1866, Târgu Mureș, județul Mureș – decedat la 19 martie 1934, București), botanist.

¹¹ În perioada interbelică, județul Dorohoi era unitate administrativă, azi parte a județului Botoșani și a Ținutului Herța din Ucraina.

– este absolvent al liceului din Iași, în speță Academia Mihăileană, unde a avut ca profesor și pe Grigore Cobălcescu¹²;

– din anul 1864 urmează la Paris Facultatea de medicină și Facultatea de științele naturii, obținând licența în științele naturii, în anul 1866;

– revine în țară și obține prin concurs catedra de geologie și botanică din cadrul Facultății de științe din Iași;

– în anul 1869, la Paris, obține gradul de doctor în medicină și în plus este medaliat cu bronz (1868–1869) pentru teza „Histoire botanique et therapeutique des Gentianees employees en medecine”;

– în anul 1870 revine definitiv în țară și începe cariera de medic secundar la spitalul Sfântul Spiridon din Iași, concomitent cu cea de profesor la Universitatea din Iași, Liceul Național și Seminarul „Socola” și de custode al Muzeului de medici și naturaliști din Iași;

– în anul 1874, din ordinul lui Titu Liviu Maiorescu¹³ este transferat la catedra de științe naturale (zoologie și botanică) a Universității București, unde a fost profesor de botanică;

– din anul 1875 lucrează la colecția botanică a Facultății de științe naturale;

– în anul 1876 este ales membru al Societății Geografice Române;

– din anul 1879 devine membru al Academiei Române;

– ulterior anului 1882 este numit director al Institutului Botanic. El obține aprobarea de a înființa o secție de botanică la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București;

– în anul 1895 moare la Slănic Moldova, la numai 49 de ani, din cauza unei boli cardiace.

b) activitatea științifică

– este părintele botanicii de la noi;

– este primul cercetător al florei noastre și printre primii profesori universitari de zoologie și botanică;

¹² Grigore Cobălcescu (născut la 22 septembrie 1831, Iași – decedat la 21 mai 1892, Iași) geolog și paleontolog român, membru titular al Academiei Române din 1886. El este primul profesor de geologie și mineralogie care a predat la Universitatea din Iași.

¹³ Titu Liviu Maiorescu (născut la 15 februarie 1840, Craiova – decedat la 18 iunie 1917, București), academician, avocat, critic literar, eseist, estetician, filosof, pedagog, politician și scriitor român mason, prim-ministru al României între 1912–1914, ministru de interne, membru fondator al Academiei Române.

– întemeietorul catedrei de botanică de azi de la Facultatea de științe și mai ales și înainte de orice e creatorul Institutului și Grădinii Botanice din București;

– a descoperit «exemplare necunoscute, unele chiar inexistente în tot restul continentului, cum e cazul plantei *Saxifraga Huetiana* descoperită în valea Slănicului». A fost semnalată prima oară de Dimitrie Brândză în lucrarea *Prodromul florei române*, Editura Academiei, București 1879, specificând ca loc al observării ei „malul drept al râului Slănic”. O numește *Saxifraga Huetiana* Boiss., și sugerează că ar fi totuna cu *Chrysosplenium oppositifolium* non L. nec Baumg., descrisă de Jacobus Stanislaus Czihak în *Florae moldavicae species ac genera hucusque excursionibus explorata ac secundum Linnaei sistema ordinata*, 1836;

– este autorul primei¹⁴ lucrări românești critice de sinteză (*Prodromul¹⁵ florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia, 1879–1883*) în care descrie peste 2.000 de specii de plante din Moldova și Muntenia. Lucrarea a fost premiată de Academia Română cu „Premiul Lazăr”;

– a publicat lucrări privind utilizarea unor plante în medicină, iar în anul 1874 a prezentat unele studii privind contaminarea oamenilor cu *trichinella spiralis*, care produce boala trichineloză.

Cu mare respectare și apreciere
Lucia Ciobotaru și partea
autorilor. — 14 Iunie 1879

Fig. nr. 2 – Dedicatie cu semnătura autorului în lucrarea, cu titlu alternativ, „Curs elementar de istorie naturală pentru uzul liceelor, gimnaziilor, seminariilor, școlilor secundare de fete și a școlilor normale: Botanica” (Sursa: Biblioteca Digitală a Bucureștilor)

¹⁴ Lăcrămioara Chihaia, Lucia Cifor, Alina Ciobanu, Mircea Ciubotaru, Doina Cobeț, Eugenia Dima, Cristina Florescu, Maria Teodorovici, Constantin Teodorovici, *Dicționar Enciclopedic Ilustrat*, Editura Cartier, 1999, p. 1201.

¹⁵ Dimitrie Brândză, *Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia*, București, Tipografia Academiei Române, p. 1–568.

Pe timpul pregătirii acestei lucrări, noi am descoperit în cartea cu titlul „Cursu elementariu de istoria naturala pentru usulu liceelor, gimnasiilor, seminariilor, scolelor secundarie de fete și a scolelor normale: [Botanic’a]” (titlu alternativ: „Curs elementar de istorie naturală pentru uzul liceelor, gimnaziilor, seminariilor, școlilor secundare de fete și a școlilor normale: Botanica”, scrisă în anul 1873 de academician (apare cu numele Demetriu Brândză, dar este aceeași persoană) că autorul a scris dedicația de mai sus unei anume doamne Lucia Quintescu. Prezentăm dedicația cu semnătura autorului.

Cine este această doamnă Lucia Quintescu? În ziarul „Telegraphul” din joi, 20 noiembrie 1875, p. 2–3, în articolul „Darea de seamă a Comitetului *Reuniunii Femeilor Române 1874–1875*” apare și numele acestei Lucia Quintescu, membră a organizației, investită într-o funcție de secretară.

În fond despre ce este vorba în acest articol? *Reuniunea Femeilor Române pentru creșterea fetelor orfane sărace*, înființată în toamna anului 1867 în Iași ca societate filantropică, o reminescență a *Societății Junimea*¹⁶, a ajutat financiar o școală profesională, cu durata de patru ani (care dispunea de trei ateliere: croitorie, cusătorie și fabricarea florilor) și pe cele 40 de eleve. În articolul respectiv se arată că, inclusiv sediul școlii a fost mutat într-o clădire nouă.

Despre Lucia Quintescu se mai cunoaște că este soția lui Nicolae Ch. Quintescu¹⁷, doctor în filozofie, critic literar, traducător român și membru titular al Academiei Române din anul 1877. Nicolae Ch. Quintescu¹⁸, membru al *Societății Junimea* din anul 1865, a fost profesor la Facultatea de litere din Iași (1868) și ulterior, transferat în București la 1881 ca profesor de literatură latină și istoria ei la facultatea de litere.

¹⁶ Societatea *Junimea* a fost înființată la Iași în anul 1863, din inițiativa unor tineri reînțorși de la studii din străinătate, în frunte cu Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi și Teodor Rosetti. Ei își încep activitatea prin organizarea unei serii de prelegeri populare. Începuturile Junimii literare se suprapun cu începuturile unei Junimi secrete având caracter franc-masonic, mai precis legătura Societății literare „Junimea” cu Loja „L’Etoile de Roumanie”, în traducere „Steaua României”, lojă care aparținea Marelui Orient al Franței, fiind constituită în 24 martie/aprilie 1866 la Iași de către principele Gheorghe M. Șuțu. La scurt timp de la aprindere, „Steaua României” a intrat în adormire și s-a reaprins la data de 14 mai 1875.

¹⁷ Nicolae Ch. Quintescu (născut la 21 februarie 1841, Craiova – decedat la 12 august 1913, București).

¹⁸ Dim. R. Rosetti, *Dicționarul Contemporanilor*, ediția I, București, Editura Lito-Tipografiei «Populara», 1897, p. 157

Din surse deschise rezultă că exemplare ale cărților scrise de Dimitrie Brândză se găsesc și în biblioteca The New York Botanical Garden.

Dăm citire unui paragraf al academicianului Grigoriu Ștefănescu¹⁹, tipărit în lucrarea academicianului Dimitrie Brândză „Despre vegetațiunea României și exploratorii ei, cu date asupra climei și regiunilor botanice. Discursul de recepțiune în Academia Română de doctorul D. Brândză și răspunsul domnului Gregoriu Ștefănescu. Citite în ședința publică din 11 aprilie 1880”. «Salutare, fiu al științei! Academia română, în noua sa transformare, când orizonturile activității sale se întind, când avea trebuință de cei mai devotați servitori ai științei, nu putea să nu te cheme în sânul său, pe tine care, încă tânăr, te-ai consacrat studiului, pe tine care, înțelegând că nimeni nu poate servi la doi Cesari deodată, ți-ai părăsit profesia de medic pentru ca să te ocupi exclusiv de știința ta favorită, Botanica; și bine ai făcut, știința are trebuință de preoți devotați, de fii iubitori, de amănți pasionați».

Părerea noastră este că Dimitrie Brândză crescut și educat în perioada pașoptistă, care marchează în istoria culturală a românilor procesul de modernizare rapidă a societății românești sub influența modelelor culturale occidentale, a descoperit valoarea și funcția ideii de originalitate și identitate națională, ocazie cu care a lansat prin scrierile sale mesaje privind existența statului România.

Astfel, la data de 10 decembrie 1879 savantul scria în prefața lucrării „Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia” (pag. VIII) că «principalul meu scop, făcând această publicațiune, este mai cu seamă ca să atrag atențiunea botaniștilor asupra avuțiilor necunoscute încă ale interesantei nostre Flore».

Interesant este faptul că Dimitrie Brândză în toate scrierile sale a folosit numai alfabetul latin, cărțile fiind editate în limba română și franceză. Acest fapt s-a petrecut și ca urmare a decretului oficial din 1862 dat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, decret care prevedea că alfabetul latin era introdus în toate cancelariile de stat înlocuind alfabetul chirilic.

Se pare că întreaga activitate științifică a lui Dimitrie Brândză a fost influențată și sprijinită îndeosebi de oameni de știință străini, cum au fost:

– Henri Ernest Baillon (născut la 30 noiembrie 1827, Calais/ Franța – decedat la 19 iulie 1895, Paris/ Franța), cetățean francez, medic și profesor

¹⁹ Grigoriu Ștefănescu (născut la 10 februarie 1836, Eliza Stoenesti, Ialomița – decedat la 20 februarie 1911, București), geolog și paleontolog român. Din anul 1876 este membru titular al Academiei Române.

de istorie naturală și botanică. El a deținut funcția de director al *Jardin des Plantes din Paris*. În anul 1867 a primit *Legiunea de Onoare* și în anul 1894 a devenit membru în *Royal Society*.

– Ernest Saint – Charles Cosson (născut la 22 iulie 1819, Paris/ Franța – decedat la 31 decembrie 1889, Paris), cetățean francez, medic chirurg, botanist. El a deținut funcția de președinte al *Societății de Botanică din Franța* (în anul 1863) și a fost ales membru al *Academiei de Științe din Franța* (în anul 1873).

– Alphonse Louis Pierre Pyrame de Candolle (născut la 28 octombrie 1806, Paris/ Franța – decedat la 4 aprilie 1893, Geneva/ Elveția), cetățean francez-elvețian, drept, botanist. În anul 1859 a fost ales membru al *Academiei Regale de Științe din Suedia* și decorat în anul 1889 cu Medalia Linnean a Linnean Society of London.

– Josef Armin Knapp (născut în anul 1843, Alsó – Köröskény/ Slovacia – decedat în anul 1899, Viena/ Austria), cetățean austro-ungar, botanist angajat inițial în orașul Klausenburg (Cluj) și ulterior la Muzeul Natural de Istorie din Viena.

Bibliografie:

- [1] Brândză, Dimitrie, La nouvelle école ou l'influence des travaux du prof. H. Baillon de Paris sur la botanique contemporaine, Iassy, Imprimerie D. Gheorghiu, 1874, Biblioteca digitală a Bucureștilor.
- [2] Brândză, Dimitrie, Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova și Valachia, Tipografia Academiei Române, București, pp. 1–568.
- [3] Chihaia, Lăcrămioara, Cifor, Lucia, Ciobanu, Alina, Ciubotaru, Mircea, Cobet, Doina, Dima, Constantin Eugenia, Florescu, Cristina, Teodorovici, Maria, Teodorovici, Dicționar Enciclopedic Ilustrat, Editura Cartier, 1999, p. 1201;
- [4] ***, Darea de seamă a Comitetului Reuniunii Femeilor Române 1874–1875, în ziarul „Telegraphul” din joi, 20 noiembrie 1875, p. 2–3.
- [5] Dissescu, Constantin A. (prof. dr.), Prof. dr. Dimitrie Brândză (1846–1895), în revista „Universul literar”, nr. 13, din data de 23 martie 1930.
- [6] Panțu, Zaharia, C., Viața și opera doctorului D. Brândză, Academia Română, Memoriile secției științifice, Seria III, Tom V, integral.